

LO 90 år - Velferds- og næringspolitisk seminar
Rjukan 19. april 1989

Med forbehold om endring

SPERRET TIL 19.4.89 kl. 14 00

Statsminister

Gro Harlem Brundtland

VELFERDSPOLITISKE UTFORDRINGER MOT ÅR 2000

Den faglige og politiske arbeiderbevegelsen har vært den klart viktigste kraft bak utformingen av vårt moderne velferdssamfunn. Det nære og fortrolige samarbeidet har gitt oss en evne til felles handling og en avgjørende samfunnsmessig innflytelse.

I det siste halve hundreår har vi gjennomført en vellykket politikk for vekst og fordeling. Demokratiet ble utvidet og vi fikk et samfunn med større trygghet og mer frihet for de brede lag av folket. Den skandinaviske velferdsmodellen ble forbilde for reformbevegelser i mange land.

Når LO fyller 90 år, er det naturlig å la et slikt kort tilbakeblikk danne utgangspunktet for våre vurderinger av fremtiden. Den norske fagbevegelsen har historisk sett vært en veldig suksess. Den har ivaretatt medlemmenes interesser på en god måte, og den har vært en sentral medspiller i samfunnsstyringen totalt sett. Dette er en verdifull ballast å ha med seg. De utfordringer vi står foran, er etter min mening ikke mindre krevende enn den jobben vi har bak oss, selv om oppgavene stadig endrer karakter.

I etterkrigsårene hadde vi en vedvarende sterk vekst i økonomien. I årene fremover blir det mer krevende å oppnå en god vekst, både i Norge og internasjonalt. Dette gjør det vanskeligere å nå de mål vi setter og det representerer en utfordring til oss om vilje og evne til felles handling og innsats.

Arbeid for alle.

Arbeid for alle vil være Arbeiderpartiets fremste mål, slik det alltid har vært. Attiårene lærte det norske folk påny at full sysselsetting ikke er noen selvfølge. Den fulle sysselsetting kan ikke vedtas - den må skapes.

I denne forsamling er det helt unødvendig å føre noen nærmere begrunnelse for viktigheten av arbeid til alle. Derimot trenger vi å minne hverandre om hvor krevende denne oppgaven egentlig er. Den økonomiske snuoperasjonen vi innledet våren -86, og som ennå ikke er avsluttet, har krevd atskillig av vår bevegelse. Det inntektspolitiske samarbeidet som er gjennomført har i denne sammenheng utgjort det tyngste loddet på vektskålen. Hadde vi ikke - i fellesskap - tatt de tunge tak inntektspolitikken i virkeligheten har vært, ville vårt land idag stått i en svært utrygg situasjon.

Resultatene er allerede merkbare. Prisstigningen er langt nede på firetallet.

Underskuddet i utenriksøkonomien er så godt som fjernet. Importen er falt og eksporten øker. Men den viktigste delen av jobben gjenstår: Å redusere arbeidsløsheten. Det er vi i ferd med nå. Vi skal klare den jobben, og det skal skje på en måte som sikrer varige arbeidsplasser basert på nyttig produksjon som det finnes kjøpere til i og utenfor Norge. La meg understreke, at en vellykket omstilling av norsk næringsliv, med trygge og varige arbeidsplasser som resultat, utelukkende kan skapes om vi fortsetter den linje vi i fellesskap har innledet. Det er heldigvis ikke bare byrder knyttet til dette arbeidet. Måten vi har taklet utfordringene på, har jo i seg selv medført at arbeiderbevegelsen har vært nokså enerådende når det gjelder å legge premissene for samfunnsutviklingen.

Derfor har vi fått dobling av barnehageutbyggingen, lengre svangerskapspermisjon, mer rettferdig arbeidstid, pensjonsreformer, og andre viktige reformer selv i en innstramningstid. Ikke noe av dette var det "rom for" dengang oljeinntektene virkelig var store.

Fornyelse og omstilling

I 1950 - og 60-årene var mye av veksten knyttet til vannkraften. I 1970 - og 80-årene har oljen spilt en viktig rolle. Fremover mot århundreskiftet må vi igjen stole mer på menneskene selv og vår evne til felles bruk av kunnskaper og arbeidskraft.

Vi må igjennom en sterk omstilling i industrien. Industrien skal - i vid forstand - gjenreises som en drivkraft i samfunnsøkonomien. Det er industrien som fremfor alt må skaffe oss de inntektene vi trenger for å løse oppgavene i den tjenesteytende sektor. Samtidig må vi saumfare den offentlige sektoren. En effektiv og smidig offentlig sektor er en viktig forutsetning for å lykkes bl.a. i vår industrisatsing.

Utdanning, kommunikasjon og tjenesteproduksjon må ligge i bunnen for vår industripolitikk. Behovet for et nært samspill mellom privat og offentlig sektor er derfor stort og voksende i et langstrakt land med bare 4 mill. innbyggere. Raske omstillinger og økende internationalisering forteller oss at vårt fremtidige nærings- og velferdsgrunnlag vil bli bestemt av vår evne til å innhente, bruke og formidle kunnskap. Vi må møte disse utfordringene med en bred anlagt politikk for kunnskap til flere og fortsatt klar vekst i forskningsinnsatsen.

Det er bare en velykket fornyelse og omstilling i privat og offentlig næringsvirksomhet som kan gi oss det grunnlag vi må ha for å løse påtrengende velferdsoppgaver.

Omsorg for eldre.

Det er sagt at et samfunns kvalitet kan bedømmes ut fra dets evne til å ta vare på sine eldste. Få er mer bevisst på vårt lands materielle fremgang, enn de som selv har opplevd trange kår. Likefullt har vi uløste oppgaver innen eldreomsorgen. Oppgavenes omfang vil øke på, som følge av befolkningsutviklingen. Vi blir stadig flere eldre og færre yrkesaktive til å forsørge våre eldste.

Antallet alderspensjonister totalt sett er i seg selv ikke avgjørende for etterspørselen etter helse- og omsorgstjenester. Det viktige er hvor mange svært gamle mennesker det blir. Først 10-15 år etter pensjonsalder tiltar helsesvikt og funksjonstap med såpass tyngde at behovet for hjelp øker vesentlig. I Regjeringens langtidsprogram er det anslått at det i år 2000 vil kunne være 46 000 flere personer over 80 år enn i dag. Det blir derfor en stor velferdspolitisk utfordring å gi gode livsbetingelser og utvikle en forsvarlig omsorg for alle disse.

De eldre må få beholde mest mulig av herredømmet over sitt eget liv, selv om de blir avhengige av hjelp fra andre. For alle mennesker er det viktig å bevare selvrespekten og verdigheten. Den offentlige hjelpen skal derfor styrke evnen til selvhjelp.

Ut fra disse mål, må de offentlige hjemmetjenestene nå prioriteres i den videre utbyggingen av eldreomsorgen. Langvarig institusjonsopphold fører ofte til passivitet og synkende funksjonsevne. Erfaringer fra de andre nordiske landene viser at en hjemmebasert omsorg kan bli både god og kostnadseffektiv. De viktigste oppgavene i vår eldreomsorg vil bli

- å bygge ut hjemmetjenester og servicetilbud slik at de eldre kan bo i sitt vante miljø,
- å legge boforholdene til rette for hjemmebasert omsorg,
- å utvikle institusjonene slik at de også kan tilby kortere opphold med trening, behandling og avlastning,
- å gi aldersdemente et godt og varig botilbud kombinert med omsorgstjenester.

Vi må støtte fremveksten av selvhjelpsgrupper og organisert nabohjelp. De eldre må selv bli aktive deltakere i omsorgsarbeidet. Mange steder vil felles husholdninger eller sammenknyttede boliger passe godt for eldre. Sykehjemmene rår over ressurser som kan benyttes av hjemmeboende eldre som trenger dagpleie eller til kortvarige opphold for å avlaste pårørende. En kombinasjon av

hjemmebasert og institusjonsbasert omsorg kan ofte gi bedre virkninger enn permanent institusjonsopphold, selv ved langvarig og alvorlig sykdom.

Vi trenger nytenkning i eldreomsorgen. Og vi vil trenge et tett og tillitsfullt samspill mellom offentlig og privat innsats. Vilje til felles innsats vil også på dette området være en forutsetning for vellykkede resultater.

Vi kan ikke love gull og grønne skoger for våre eldre. Radikale økninger i pensjonene vil det f.eks. ikke være økonomisk rom for de nærmeste årene, fordi det ikke finnes grunnlag for dette i produksjonen. Det er faktisk slik at det å sikre folketrygdens økonomi vil bli vår mest kostnadskrevenne oppgave i årene fremover. Slik er den gjenstridige virkeligheten. Og det er like greit å si fra om det straks.

En lettere hverdag.

Om vi gjør et sprang på aldersskalaen, vil vi se at nytenkning og felles innsats også er høyst påkrevet i forhold til barnas og foreldrenes hverdag.

Arbeiderpartiet startet opp arbeidet for å møte arbeidslivsrevolusjonen i 70-årene. Før vi forlot regjeringskontorene var barnehageutbyggingen oppe i 10 000 pr. år. Som dere vet ble den så brakt ned til 4 000 pr. år i de borgerliges regjeringsperiode, i gode tider for oljepriser og utenriksøkonomi. Dette skjedde samtidig som flere kvinner kom ut i arbeidslivet. Behovene for barnehageplasser fortsatte å øke og skapte selvfølgelig et veldig press som det vil ta år å fjerne.

Regjeringen har fordoblet utbyggingstakten og tar sikte på ytterligere opptrapping. Likevel vil ikke dette være nok. Derfor vil vi stimulere til nye og utradisjonelle løsninger. Vi vil forenkle regelverket og forkorte behandlingstiden, slik at det blir lettere å ta i bruk foreningslokaler, idrettshus eller skoler hvor det er ledig plass på dagtid.

Jeg er klar over at vi støter an mot noen problemer og profesjoner under marsjen. Men hva er alternativet? Hvilket svar skal vi gi til alle de foreldre som står helt uten tilbud? Hva sier vi til dem som er avhengig av dagmamma uten noen former for pedagogisk veiledning og hjelp? Jeg tror faktisk at stadig flere forstår at vi ikke kan føre en kamp for idealtilstander, når mange barn står helt uten tilbud.

Organisasjoner, foreldregrupper, borettslag og arbeiderbevegelsens egne organisasjoner er hjertelig velkomne til å ta et tak så vi kan komme raskere til målet. For oss i arbeiderbevegelsen ligger det her en enorm mulighet til å vise hva vi duger til, vise at vi er folks mest effektive redskap for å dekke sine viktigste behov. Jeg snakker ikke bare om barnehager her, men om en holdning. Om viljen til å gå ut og finne praktiske, gode løsninger.

Solidaritet er ikke arvelig. Det må erfares på nytt i hver generasjon. La oss derfor slutte å diskutere barnehager - la oss få dem frem!

Småskolen er også i utakt med samfunnsutviklingen og folks hverdagsbehov. Altfor mange småroller sendes hjem til tomt hus etter 3 timer på skolen. Nøkler rundt halsen er ikke det samme som å ha nøkler til trygghet.

Vi går inn for å utvide skoledagen i 1.-3. klasse. I tillegg til dette vil vi gå inn for å flytte endel aktiviteter som i dag foregår på kveldstid inntil undervisningstiden. Det er klart at skolens obligatoriske undervisning skal være gratis, mens aktiviteter som organiseres utenom skoletid f.eks. i foreldres regi vil kunne finansieres ved hjelp av foreldrebetaling. Gradvis bør skolen utvides til å omfatte 6-åringene, så vi kan få en 10-årig skole. En slik reform forutsetter både utredningsarbeid og pedagogisk utviklingsarbeid, for vi skal møte 6-åringene med et opplegg som passer for dem.

De store samfunnsmessige endringer medfører krav og ønsker om mer varierte løsninger også i arbeidstiden. Arbeiderpartiet vil fremme økt fleksibilitet og frihet i valg av arbeidstid. Dette må selvsagt skje innenfor rammen av samfunnsmessige kjøreregler og kollektive avtaler. Mer varierte arbeidstidsløsninger kan bidra til bedre utnyttelse av produksjonsutstyr som er viktig for lønnsomheten i bedriftene. Mer varierte arbeidstidsordninger vil også bidra til reduserte bilkøer i våre byområder. Vi får mindre forurensning og mindre sløsing med tid! Og ikke minst er jo dette et spørsmål både om trivsel og om effektivitet.

De reformene vi skal ta fatt på innen barneomsorgen, i skolen og i arbeidslivet, tar alle sikte på å gjøre hverdagen lettere og tryggere for folk flest. Det er jo dette politikk handler om: A ivareta menneskenes grunnleggende behov. Sosialdemokratiet har alltid tatt utgangspunkt i menneskenes behov. Politikk er ikke et tenkeloft, langt unna folks hverdag. Alltid med ståsted i hverdagen, har vi utvidet friheten, skapt økt trygghet og velferd. Det er de samme mål vi går mot i 90-årene, selv om virkemidlene er forskjellige. Det er også her vi finner noe av forskjellen på arbeiderbevegelsen og andre ideologiske retninger. Vi sitter ikke limt fast i gamle dogmer og forestillinger. Vi jobber ut fra virkeligheten, slik den er. Vi bruker de virkemidler som gir resultater. Men målene og idéene er de samme.

Miljø.

Et av de mest oppmuntrende dokumenter jeg leste i 1988, var debattopplegget mot nytt handlingsprogram for LO. For første gang ble det ytre miljø viet bred oppmerksomhet. Det vil gi miljøkampen ny tyngde.

Også det langtidsprogram regjeringen la frem før påske, er det første en norsk regjering har lagt frem, hvor miljøpolitikk har blitt storpolitikk. Og la meg tilføye: Det første i en lang rekke hvor miljøpolitikken vil stå høyt oppe på dagsorden.

Den velstandsøkning vi har oppnådd er altfor lenge basert på en økonomisk vekst som har kommet på bekostning av naturressursene. Nå er utfordringen å skape en økonomisk vekst som er tilpasset naturen. Samtidig må vi innrette miljøpolitikken slik at den skaper nye arbeidsplasser. Miljøindustri er et stikkord som antyder at vi kan fjerne den gamle tilvante motsetningen mellom miljø og arbeidsplasser. Vi må gradvis omstille vårt produksjonsliv og forbruksmønster slik at det understøtter en bærekraftig utvikling.

Å få til begrensninger i utslippene av drivhusgasser vil bli en særlig stor sak fremover. Selv om Norge slipper ut en liten andel av de samlede forurensninger, skal vi ta vår del av ansvaret og gi vårt bidrag. På enkelte områder går vi også lengre enn de mål vi har bidratt til å sette gjennom internasjonale avtaler. Regjeringen går f.eks. inn for å halvere utslippene av svoveldioksyd innen 1993 sammenliknet med 1980, mens våre internasjonale forpliktelser tilsier 30%. Vi går inn for en halvering av KFK-forbruket i Norge innen 1992, mens våre internasjonale forpliktelser tilsier halvering innen 1999.

Som et ledd i arbeidet med å styrke det faglige grunnlaget for en politikk som skal sikre en bærekraftig utvikling er det nylig fremlagt en rapport fra et større utredningsprosjekt, om industri, miljø og energi mot år 2000. Prosjektet som er kjent under navnet Simen, tar blant annet for seg hvordan utslippene til luft kan begrenses.

Prosjektet illustrerer et helt sentralt poeng: Det må i årene fremover foretas en gjensidig tilpasning mellom den økonomiske politikken og miljøpolitikken! Det er antydning at det vil være nødvendig med ganske kraftige virkemidler for å nå miljømålene, selv om det er en del usikkerhet om hva som må til for å begrense utslippene. Dette er avhengig av en rekke sider ved den økonomiske politikken, av utviklingen i folks forbruksmønster og av næringslivets vilje og evne til å ta i bruk mer miljøvennlig teknologi.

Det er dette som understreker at miljøvernet må være en integrert del av den økonomiske politikken og næringspolitikken, slik miljøkommisjonen og Regjeringen legger til grunn.

Det er klart at de vedtak som man hittil har fattet må suppleres i årene som kommer. Hvor krevende det blir å nå miljømålene, er særlig avhengig av den teknologiske fremgangen vi kan få til. Ut fra dagens teknologi kan det bli behov for en økning av avgiftene, blant annet på bensin og olje. Med nye tekniske løsninger, blant annet med muligheter for å bruke gass til erstatning for tyngre brensler kan kostnadene bli mindre og mulighetene til å nå nye og enda mer krevende mål samtidig øke.

Den som leser Regjeringens langtidsprogram og det politiske regnskap vi har lagt frem for Regjeringens første 1000 dager, vil se at Arbeiderpartiet ikke har ligget på latsiden i disse spørsmålene. Men så er da også selve utfordringene av en slik karakter at vi ikke kan gjøre det.

Miljøvern er det mest klassiske eksempel på at når alle gjør som de selv vil, får ingen det slik de ønsker. Viljen til felles handling skiller sosialdemokratiet fra liberalistiske partier på dette området. Miljøvern viser oss hvordan egeninteressene kan komme i direkte strid med fellesinteressene. Når noen kjører bil til jobben tåler naturen det. Men når flertallet gjør det, tåler naturen det ikke. Derved blir våre egeninteresser i strid med våre fellesinteresser. Miljøvern forutsetter så å si pr. definisjon sosialdemokrati.

Tsjernobyl- og Rhin-utslippene har vist oss at forurensninger ikke bryr seg om landegrenser. Naturen kan ingen redde på privat basis. Bare internasjonalt samarbeid kan gi oss løsningene. Vi må gjøre slik vi gjorde i Norge, da vi krysset hendene om sosiale grupper, og tok felles løft. Naturen redder vi for alle eller for ingen.

I vårt politiske regnskap finner man 10 tettekskrevne sider med konkrete strekpunkter som viser hva vi faktisk har utrettet på 3 år. Det er et miljøpolitisk regnskap som vi er stolte av.

Tross dette, er altså oppgavene så formidable at de vil kreve enda mer av oss i årene fremover.

Vi står foran krevende utfordringer. Ett er sikkert: Vi kommer ikke til å mestre dem med mindre vi gjør det i fellesskap. "Krav til innsats - for felles framtid", er i virkeligheten ett av de mest treffende budskap vi har lansert.